

re-Marcats

La Biblioteca Digital Mundial: un gran projecte de la UNESCO
Iniciatives culturals digitals a Catalunya
Projectes europeus del CERL sobre marques de propietat dels impresos

La Biblioteca Digital Mundial: un gran projecte de la UNESCO

Isabel Juncosa Ginestà

<biblioantic@icab.es>

Els homes i les dones som l'única espècie capaç de crear una memòria comú, és a dir, la memòria de la humanitat. És en aquest sentit que trobem la *Biblioteca Mundial Digital* (www.wdl.org), gran projecte de la UNESCO de biblioteca virtual que s'inaugurà el propassat 21 d'abril a la seu central de la organització a París.

La *Biblioteca Digital Mundial* (BDM) vol fer accessible gratuïtament a través del seu web en un format multilingüe, tot un seguit de documents procedents de diferents cultures d'arreu del món. I sobretot vol estendre per Internet els continguts no anglesos i no occidentals. L'audiència a qui va dirigida són estudiants, mestres, professors, bibliotecaris i públic en general. El projecte se centra en la digitalització de documents únics i rars i fer-los accessibles lliurement a Internet.

Té com a objectiu primordial l'enteniment internacional i el diàleg intercultural, així com augmentar el volum i la varietat de continguts culturals a Internet, i proporcionar recursos per a l'educació, per als escolars i per al públic en general.

Defineix els seus objectius en cinc punts:

1. La promoció i la consciència internacional de la interculturalitat.
2. Donar serveis a l'educació.
3. L'expansió de continguts no anglesos i no occidentals a Internet.
4. La promoció de llengües estrangeres (l'aprenentatge d'altres llengües).
5. La contribució a la recerca escolar.

La idea primigènica en què s'ha basat el projecte prové de James H. Billington, bibliotecari de la Library of Congress, que el 2005 féu una conferència intitulada «Una mirada a la Biblioteca Digital Mundial» on va descriure el panorama de les col·leccions de documents més importants del món i la seva gran dispersió, llavors sorgí el projecte d'obrir-les i posar-les de la manera més accessible, tot aprofitant les eines que ofereix Internet. Aquesta idea quallà i ràpidament es posà sota la tutela de la UNESCO on es creà una

comissió per tal de fer versemblant aquesta magna idea.

El desembre de 2006, 45 directors de biblioteques nacionals i els representants educatius de la UNESCO es reuniren a París per tal de posar en marxa la *Biblioteca Digital Mundial*, tot recollint i ampliant les idees de Billington. El següent gran pas, dos anys més tard, l'Organización de los Estados Americanos (OAS) acordà el seu ple suport al projecte, i dedicar-hi partides pressupostàries i donar totes les facilitats possibles per a la digitalització de documents.

Com a socis participants hi trobem 32 institucions públiques i privades. La BDM s'ha desenvolupat amb un equip de la LC i la part més tècnica ha tingut el suport de la Bibliotheca Alexandrina. Les institucions que han contribuït amb continguts i expertesa a la creació de la BDM són tot un seguit de biblioteques nacionals (Arabia Saudí, Brasil, Egipte, Eslovàquia, Estats Units d'Amèrica, França, Iraq, Israel, Japó, Mali, Marroc, Mèxic, Països Baixos, Regne Unit, Rússia, Sèrbia, Suècia, Uganda i Xina). Malgrat els esforços, la majoria de les institucions participants pertanyen al món occidental, però per sort i per primera vegada hi trobem plenament implicades cinc institucions llatinoamericanes, una d'africana, una de xinesa i sis de països del món àrab.

No es nega a l'entrada de nous companys de viatge, ni tampoc d'empreses privades que hi col·laborin; un bon exemple el tenim en Google i Microsoft que ja des de l'any 2006 hi participen tan econòmicament com tècnicament.

Els idiomes de la BDM són set: àrab, anglès, castellà, francès, portuguès, rus i xinès. El motiu de la limitació s'ha establert per tal de facilitar les cerques i no complicar en excés l'ús del web; això no vol dir que la incorporació de documents hagin de ser preferentment d'obres en aquestes llengües, sinó que el que es vol és la participació de totes les

cultures, grans o petites, majoritàries o minoritàries. S'insisteix que l'objectiu més important és donar pas a la interculturalitat de manera gratuïta i com més oberta i accessible possible.

La tria de documents es féu a partir de la *Registre de la Memòria Mundial* de la UNESCO. Actualment, la BDM disposa de més de 1.500 documents en la seva col·lecció i se n'hi incorporaran de nous periòdicament. La tipologia documental que conté és molt variada: mapes, plànols, manuscrits, llibres antics, fulletons i altres impresos efímers, pel·lícules, gravacions sonores i fotografies.

Totes les obres estan a disposició de tothom de manera gratuïta i sota la llicència Creative Commons que han subscrit les seves institucions. La temàtica abasta totes les ciències, des de la religió a la tecnologia, encara que el que actualment més abunda és la història, seguida per l'art.

Una bona mostra de les obres cabdals que formen part de la BDM: el *Gengi Monogatari*, els textos àrabs de la creació de l'àlgebra, el mapa de Waldeseenmüller, el *Codex Gigas*, la gravació sonora sobre l'esclavitud als EUA, els manuscrits islàmics de Mali, la constitució de l'Índia, fotografies de la Xina imperial, la *Crònica de Nuremberg*, etc.

La repercussió mediàtica de la gran notícia de la creació de la primera memòria virtual de la humanitat (BDM) ha estat més aviat escassa a la premsa estatal. Han aparegut un parell de notícies a diaris com *La Vanguardia*, *El País* o *l'ABC*, però la resta de notícies les hem d'anar a buscar a la premsa internacional —sobretot llatinoamericana— o bé a blocs especialitzats.

Tampoc no hi ha participació de biblioteques de l'Estat espanyol en el projecte, tota la documentació en castellà que conté la BDM ha estat introduïda en gran part per biblioteques nacionals llatinoamericanes.

Iniciatives culturals digitals a Catalunya¹

Lluís M. Anglada i de Ferrer

L'informe «Pla de Digitalització de la Cultura a Catalunya: informe diagnòstic» (Is.I.): Doctodata, maig 2008) va ser presentat a la jornada Digitalització de la Cultura a Catalunya (18 de març de 2009). L'informe ha estat preparat per Doctodata, empresa que també ha confeccionat unes «Pautes i recomanacions per a l'elaboració d'un projecte de digitalització».

Per molt que sigui una obvietat, no està de més ressaltar l'enorme importància de tenir informes com el que ha fet Doctodata per encàrrec de la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de Informació (del Departament de Governació) i de la de Cultura (del Departament de Cultura i de Mitjans de Comunicació). Tenir un retrat de la situació a Catalunya respecte d'iniciatives de digitalització que s'emmarquin en l'àmbit de la cultura és el que hauria de permetre fer-se una idea d'on som i determinar polítiques de cap on anar.

L'informe comença amb una introducció (cap. 1) i segueix amb el capítol 2 (i de quasi obligada lectura) sobre les polítiques, directrius, acords i plans sobre la digitalització a Europa (p. 8-13), Espanya (p. 14-15) i Catalunya (p. 16-17). Pel nombre de pàgines de cada capítol hom pot veure que el tema ha preocupat més a Europa que aquí. Cal fer notar també que la darrera acció que se cita del govern català data del 2005.

El capítol 3r és la part més substancial de l'informe (de la

p. 18 a la 99) i relaciona les iniciatives de digitalització, distribuïdes per àmbits, que s'han donat o es donen a Catalunya. Els apartats són:

- Biblioteques. És l'apartat més extens de l'informe (p. 19-53), cosa que reflecteix que les biblioteques són les entitats que han apostat amb més força i més aviat per posar a Internet els seus continguts. En aquest apartat (i en canvi no en altres) es fa una menció d'alguns dels projectes mundials més emblemàtics en l'àmbit de la digitalització de continguts de biblioteques.
- Arxius. El segon apartat en extensió. S'hi relacionen iniciatives als arxius de la Generalitat, als de l'Estat a Catalunya, a arxius locals i a arxius privats. Sorpren que les iniciatives mencionades rarament porten associades una adreça d'Internet, d'on sembla deduir-se que els projectes digitals explicats no sempre són accessibles.
- Museus. Es relacionen (p. 71-77) iniciatives que en aquest àmbit semblen ser molt diverses i aïllades, segurament atesa la natura dels objectes que conserven els museus. S'exposen els plans dels museus de la Generalitat d'implementar el programari *MuseumPlus*.
- Premsa (p. 78-88), editorials (p. 89-93) i arxius audiovisuals (p. 94-99). Apartats que, en comparació amb els anteriors, mostren un nombre considerablement menor de realitzacions.

1. Aquesta ressenya recull amb variacions menors l'entrada al bloc *Bdíg (Biblioteques digitals i cooperació)* del divendres 3 d'abril del 2009: «Iniciatives culturals digitals a Catalunya» [en línia], <<http://bdig.blogspot.com/2009/04/iniciatives-culturals-digitals.html>>.

El capítol 4rt (p. 100-113) analitza les fonts de finançament dels projectes anteriorment esmentats i se'n desprèn que els ajuts de la Generalitat han estat pocs i que s'han concentrat majoritàriament als mitjans de comunicació.

És de molt interès que l'informe inclogui un capítol, el 5è (p. 114-121), dedicat a les empreses del sector, que semblen ser poques i petites possiblement per causa de l'escassa demanda. Amb una visió retrospectiva, és una llàstima que el Govern de la Generalitat no financés alguna de les iniciatives de digitalització de la literatura catalana que es formularen l'any 2000 i poc després. D'haver-se tirat endavant, no només comptaríem avui amb més continguts a la xarxa i amb més experiència de digitalització, sinó també (potser) amb empreses catalanes orientades a un mercat clarament amb futur (citem que la feina de digitalització més important de les que s'estan fent a Espanya, les que fa Google, no les fa cap empresa catalana).

La iniciativa de les dues secretaries generals d'encarregar l'informe ressenyat aquí és totalment lloable, però, alhora, altres de futures podrien esmenar algun dels defectes més evidents del citat. Potser el més important (i el més fàcil d'esmenar) sigui la dilació en la recollida de dades (el 2007), en la confecció de l'informe (maig del 2008) i en la seva publicació o difusió pública (abril del 2009).

Tampoc caldria excloure l'ambició d'altres estudis, però el títol del present no és que prometi i no doni, és que no s'ajusta al contingut que es presenta. L'informe es presenta com un diagnòstic del «Pla de Digitalització de la Cultura a Catalunya». Ni en lloc s'explica que hi hagi un «Pla de Digitalització de la Cultura a Catalunya» ni el temps que ha

passat des del moment en què s'encarregà fins ara (tres anys) ens han dut cap notícia que cap departament de la Generalitat tingui cap pla global sobre què cal fer respecte la digitalització de la cultura a Catalunya o sobre què posar a la xarxa per tal que la cultura catalana hi sigui present. L'informe és una relació d'iniciatives de digitalització que en l'àmbit cultural tenen lloc a Catalunya. Ja està bé, però és això, ni més ni menys (i probablement la «política» de la Generalitat al respecte no sigui altra que la de donar suport a diferents iniciatives sense cap pla global).

L'informe apunta a voler ensenyar algunes tendències internacionals en digitalització i la intenció és bona i plausible, però el resultat no és ni complet ni encertat. Es fa per a biblioteques i arxius i prou i només es detallen les iniciatives mediàtiques i no, en canvi, les que moltes institucions van fent de manera modesta, callada, laboriosa i pacient. L'informe respon a un encàrrec i, per tant, alguna de les seves mancances s'ha d'imputar a la intenció. S'entén que el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació vulgui explorar la totalitat de les iniciatives en els àmbits on té competències (biblioteques, arxius, museus i mitjans audiovisuals), però la realitat no s'ajusta als organigrames administratius. Si hom mira informes de temàtica similar, veurà que l'enfocament és tot un altre i això ens porta a la consideració final: que havent pogut prendre de model algun bon estudi de situació dels fets en altres països o d'escala internacional, haguem volgut ajustar la realitat a les nostres capacitats (en lloc de buscar l'oportunitat d'aprofitar les nostres capacitats per fer-nos un lloc en la realitat internacional).

Projectes europeus del CERL sobre marques de propietat dels impresos

Pedro Rueda Ramírez

<pedrorueda@ub.edu>

Imprints and owners: recording the cultural geography of Europe: papers presented on 10 November 2006 at the CERL Seminar hosted by the National Széchényi Library, Budapest, edited by David J. Shaw. London: Consortium of European Research Libraries, 2007. VI, 84 p. ISBN 0-9541535-6-1

De l'any 2004 al 2007 el Consortium of European Research Libraries ha publicat anualment les ponències presentades en els seus seminaris de treball celebrats a biblioteques nacionals. El 2006 la reunió de Budapest se centrà en l'estudi dels antics posseïdors dels llibres que es troben en fons patrimonials. Un afer que fou objecte d'un altre seminari el 2004, sota el títol de *Books and their owners: provenance information and the European cultural heritage* (London: CERL, 2005). En ambdós casos, la preocupació comuna fou l'anàlisi d'aquells projectes que intentaven posar en comú mètodes de treball i descripció normalitzada de les entrades pels antics posseïdors. Des del CERL s'ha insistit a incorporar aquests aspectes de procedència dels llibres i aconseguir-ne la correcta recupe-

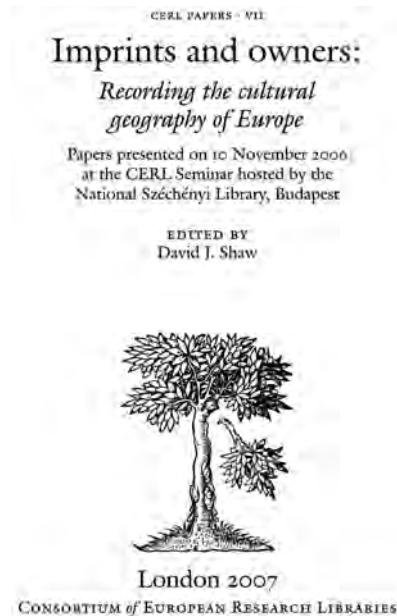
ració a través del *CERL Thesaurus* i també sumar aquesta informació dels antics posseïdors a la *Hand Press Book Database* (1450-c. 1830), un projecte que ara ha passat a anomenar-se *Heritage of the Printed Book Database* (HPB). Aquests aspectes són analitzats per Alexander Jahnke, que planteja el *CERL Thesaurus* (cerl.sub.uni-goettingen.de/ct/) com un «dipòsit digital internacional de noms de l'etapa de la impremta manual» i no merament com un fitxer d'autoritats. Ve a ser un repositori dels encapçalaments acceptats per les institucions participants. Jahnke dóna pistes sobre la dificultat d'incorporar aquestes dades de procedència i alguns dels primers resultats aconseguits en sumar noms (personals i corporatius) d'antics posseïdors al *CERL Thesaurus*.

L'eficàcia de les eines en línia del CERL depèn del treball de cada biblioteca associada. L'interès del CERL (www.cerl.org/web/en/resources/provenance/) per la procedència dels llibres antics conservats prové, pel cap baix, de dos aspectes. El primer és l'interès dels historiadors del lli-

Es proposa construir un sistema d'informació que reculli les dades sobre manuscrits, impresos i documents sobre biblioteques...

bre i dels acadèmics interessats a seguir la pista de biblioteques particulars o institucionals que s'incorporaren en diferents moments a les biblioteques que formen part del CERL, la reconstrucció de col·leccions disperses, etc. És un dels aspectes destacats en la ponència d'István Monok, en què s'ocupa de les bases de dades d'*Eruditio*, amb què es proposa construir un sistema d'informació que reculli les dades sobre manuscrits, impresos i documents sobre biblioteques (inventaris, catàlegs de venda, etc.), incloent la informació sobre antigues col·leccions a Hongria, anteriors a 1850. També s'ocupen de les antigues col·leccions els Rozsondai en el treball «Cataloguing rare books in the Library of the Hungarian Academy of Sciences: problems of incunabula and copy-specific data». En aquest cas la informació sobre l'exemplar s'indica en una nota, tal com es fa en nombrosos catàlegs europeus, això sí, amb un ampli detall en tractar-se d'unes peces singulars i valuoses, amb diverses procedències, des de col·leccions com les de l'humanista Konrad Celtis a biblioteques conventuals centreeuropees.

Un altre element clau de la proposta del CERL és la salvaguarda de les col·leccions preservades, ja que les marques de propietat són elements distintius, i en ocasions poden ser clau per recuperar peces robades o denunciar la presència de llibres de procedència il·lícita. Ara bé, aquestes mar-

ques de propietat dels llibres estan sent descrites en els catàlegs de fons patrimonials de manera molt diferent en cada cas, amb escassa uniformitat terminològica i poca visibilitat en les eines de cerca en línia. Això fa que el treball de descripció estigui resultant, en ocasions, poc aprofitat en les investigacions i que, a escala internacional, els treballs portats a terme no puguin integrar-se amb facilitat en projectes cooperatius. Tony Curwen i Gunilla Jonsson tracen una panoràmica d'aquests problemes, i de com s'estan resolent en els catàlegs, en el seu treball «Provenance and the Itinerary of Book: recording provenance data in on-line catalogues». En aquest terreny, les seves conclusions l'encerten en insistir en la informació poc estructurada, oferta en notes, o en la pràctica de nombroses biblioteques que consideren local i d'ús no públic aquest tipus de dades. Un altre problema seria el d'aquells casos en què és accessible en el propi OPAC, però no en els catàlegs col·lectius.

En aquest sentit, els catàlegs col·lectius resulten una peça clau per resoldre aquestes qüestions i, de fet, els seus responsables són conscients d'aquesta necessitat en relació amb la reconstrucció de biblioteques històriques, les fonts de les quals es troben disperses. A les nostres biblioteques el problema no està resolt convenientment, tot i que s'ofereix «amplia informació sobre los sellos, ex-libris, anotaciones manuscritas y marcas de propiedad presentes en los ejemplares cata-

logados» en el CCPB.¹ Amb tot, aquesta informació no pot ser recuperada mitjançant entrades normalitzades en els catàlegs col·lectius; de fet, ni tan sols la màscara de cerca en línia permet recuperar en el camp descriptiu, on hi ha anotades les marques de propietat, que de calaix de sastre haurien de passar a ser, creiem, un punt d'entrada fàcilment recuperable.

Projectes com el del CERL permeten un treball cooperatiu de gran interès, sobretot donada la dispersió de les biblioteques a Europa. Al web del CERL trobarem un interessant apartat de preguntes sobre procedència, on els responsables de les col·leccions poden oferir la imatge i les dades de marques de procedència no identificades. D'aquesta manera, d'altres professionals identifiquen el posseïdor amb excel·lents resultats i la informació és compartida per tots (www.cerl.org/web/en/resources/provenance/can_you_help). Cooperació, més transparència informativa sobre els procediments (per exemple, a través de l'organit-

zació de grups de treball específics o seminaris com els del CERL) i millor comunicació de les dades obtingudes, semblen puntals clau d'aquest tipus de projectes. Jensen s'ocupa d'aquests problemes, i de les noves necessitats d'investigadors i bibliotecaris, en el seu treball «Old books in new libraries: democratization of access or a digital divide». En la seva anàlisi destaca la descontextualització de l'objecte material convertit en digital i els problemes que pot suposar per als estudis del llibre i la bibliografia. A més, Jansen es mostra preocupat per la necessitat que la digitalització sigui, de manera efectiva, una oportunitat per democratitzar l'accés, no per fragmentarlo, oferint respostes a les noves necessitats d'estudiants i professors. Una interessant, i inquietant responsabilitat, en un moment en què la digitalització massiva de col·leccions facilita la consulta, però pot fer perdre la perspectiva de les tècniques de producció, distribució i ús dels impresos antics.

1. María Antonia Carrato Mena, «Las iniciativas tecnológicas de la Subdirección General de Coordinación Bibliotecaria y el apoyo a la investigación en España [en línea]: primer balance y perspectivas», *Arbor*, CLXXXII, 717 (2006). <<http://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/view/4/4>>.